Erdős Attila

Egy háború tanulsága. Robert S. McNamara szerepe a vietnami háborúban

2005 tavaszán múlt 30 éve, hogy véget ért a vietnami háború, és az idén tölti be 90. életévét tölti be Robert S. McNamara a Kennedy- majd a Johnson-kormány védelmi minisztere, aki fontos szerepet játszott abban, hogy az Egyesült Államok beavatkozott Dél-Vietnamban. Az elmúlt három évtizedben minden lehetőséget megragadott arra, hogy a vietnami háború során elkövetett hibákat egyfajta mentóként állítsa az utókór elé. 1968. február 29-ig töltötte be védelmi miniszteri posztot, ahonnan közel nyolcévnyi szolgálat után távozott. Ezekben az években az Egyesült Államok nyakig merült egy Indokinában található kis ország háborújában, egy olyan háborúban, amely gyökeresen változtatta meg a későbbi nemzedékek gondolkodásmódját. Vietnam kérdése persze nem az 1960-as évek elején merült fel, ám mégis ebben az időszakban születtek meg azok a döntések, miszerint az Egyesült Államoknak tényleges szerepet kellett vállalnia a konfliktusban. McNamara, aki a számok embere volt, a háború elején komolyan hitt a győzelemben, ám hibáját fölismerve miniszterségének vége felé szembe helyezkedett a háború folytatásával, amelynek eszkalálódásában maga is tevékenyen részt vett.

1. A kezdeti nehézségek

McNamara a Ford vállalat elnöki székéből került a Pentagonba, mikor az 1960-as elnökválasztáson győztes John F. Kennedy, védelmi miniszterré nevezte ki. Az új kormányzat megörökölte a vietnami problémát, Kennedy a néhányszáz fős amerikai katonai tanácsadó csoport létszámát 16.000 főre emelte ugyan, de nem volt szándékában valódi szárazföldi háborút vállalni Vietnamban.

Dél-Vietnam elnöke, Ngo Dinh Diem háta mögött tudhatta az Egyesült Államok teljes támogatását, de a Kennedy-kormányzat lényegében azt az elvet vallotta, hogy a konfliktust a vietnamiaknak kell rendezniük. Ám egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a Diem által kiépített hatalmi rendszer a megfelelő reformok híján, valamint az óriási korrupció következtében, nem lesz képes ellenállni a kommunista Észak-Vietnam kihívásának. Diem meggyilkolásával (1963. november 2.) a helyzet csak rosszabbodott, hiszen az őt követő különböző katonai junták, szintén nem tettek semmi Dél-Vietnam talpra állításának érdekében. Az Egyesült Államok egyre nagyobb szerepvállalásra kényszerült a Dél-Vietnamban fellépő kommunista gerillák, a Vietkong fenyegetéssel szemben.

1963. november 22-én Kennedy elnököt meggyilkolták, utóda Lyndon B. Johnson egyre inkább hajlott arra, hogy Dél-Vietnamot amerikai katonai egységek küldésével védjék meg a kommunista agresszió ellen. Az 1964-es elnökválasztás közeledtével Johnson elnök egyenlőre nem kívánt nagyobb mértékben beavatkozni, de ettől függetlenül tanácsadói törvényjavaslatot készítettek elő, amely a háború kezelését teljes mértékben az adminisztráció hatáskörébe utalta. Ezt követően már csak olyan esetre volt szükség, amely biztosította a törvénytervezet elfogadását. 1964. augusztus 2-án és 4-én, máig vitatott incidensek történtek a Tonkini-öbölben, amelyek nyomán a törvényhozás szabad kezet adott a kormányzatnak.

A meginduló amerikai bombázások azonban nem hozták meg a várt sikert, majd a Dél-Vietnamba telepített harci gépek védelmére William C. Westmoreland tábornok, a dél-

vietnami katonai misszió vezetője, csapatokat kért. A katonák küldése komoly vitát váltott ki az adminisztráció tagjai között, Maxwell Taylor nagykövet, például, a hadviselés szempontjából Vietnamot az amerikaiak számára a természeti körülmények miatt teljesen hátrányosnak értékelte. Az elnök mégis teljesítette a tábornok kérését, és 1965. március 8-án Da Nangnál partra szálltak az első amerikai tengerészgyalogosok (3500 fő): ezzel hivatalosan is megkezdődött az Egyesült Államok szárazföldi háborúja Dél-Vietnamban.

2. Eszkaláció és kétség

1965. március 17-én Westmoreland tábornok egy további tengerészgyalogos zászlóaljat kért, március 19-én Sharp admirális pedig még egyet. A következő napon a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa beterjesztette a maga tervezetét, amelyben javaslatot tett tengerészgyalogos hadosztályok, illetve szövetséges (elsősorban dél-koreai) csapatok telepítésére Dél-Vietnamba, Da Nang környékére, támadó hadműveletek céljából.[1]

A kormányzaton belül csak abban volt egyetértés, hogy a bombázások önmagukban nem fogják sem Észak-Vietnamot, sem pedig a Vietkongot térdre kényszeríteni. Taylor nagykövet egyértelműen a csapatlétszám további drasztikus emelése ellen volt, mivel szerinte nem lehetett megmondani, hogy a későbbiekben hány emberre lesz még szükség, és félt attól, hogy a folyamatot nem lehet majd megállítani. A kérdésben támogatta McNamara is, ám a miniszter más tervet készített elő, amelyet 1965. április 21-én mutatott be Johnson elnöknek. 49 000 fős csapatlétszám emelésre tett javaslatot, amelyek magukba foglalták a szövetséges csapatok küldését is. A memorandumban feltüntetett adatokból az is kiderült, hogy a küldendő katonák létszámának felét a logisztikai egységek tették ki, de természetesen a kontingensben helyet kaptak harcoló alakulatok is.[2] A katonák létszámának növelése mindig talált ellenvetőkre is az adminisztráción belül, senki sem tudta azonban megmondani, hogy szárazföldi csapatok nélkül, hogyan lehetne megoldani Dél-Vietnam fennmaradásának és függetlenségének biztosítását.

1965. május 11-én több mint ezer Vietkong-katona lendült támadásba és elfoglalták a Saigontól 55 mérföldre, északra lévő Songbe városát. Nem sokkal később két dél-vietnami zászlóaljat semmisítettek meg Quangngai városa mellett, Vietnam középső részén. Ezzel egy időben Fong Xoai városa is Vietkong-ellenőrzés alá került. A legtöbb esetben maguknak az amerikai katonai tanácsadóknak kellett átvenniük az összezavarodott és szétvert dél-vietnami egységek feletti parancsnokságot, miután azokat feljebbvalóik magukra hagyták.[3]

A megszaporodó gerilla rajtaütések és a sorozatos puccsoknak köszönhetően Dél-Vietnam hadserege és maga a közigazgatási rendszer gyorsabban omlott össze, mint azt előre látni lehetett. A kormányzat nem volt felkészülve a gyors cselekvésre, és a közvéleményt sem volt ideje jobban felkészíteni arra, hogy a háború kiszélesítését

[1] *Memorandum From the Joint Chiefs of Staff to Secretary of Defense McNamara.* Washington, March 20, 1965. In: *Foreign Relations of the United States* (a továbbiakban: FRUS) www.state.gov

[2] *Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Johnson.* Washington, April 21, 1965. In: FRUS 1965. www.state.gov

[3] Stanley Karnow: *Vietnam: A History*. New York, 1997, Penguin Books. 436–437.

tervezi. Westmoreland tábornok 1965. június 7-én táviratban hívta föl a romló helyzetre a figyelmet. „Nem látok más lehetőséget számunkra csak azt, ha Dél-Vietnamot további csapattelepítésekkel erősítjük meg… terveket kell készíteni arra az estre, ha esetleg még nagyobb erő bevetésére volna szükség”.[4] Az üzenetnek különösen a második fele érdekes, azon túl, hogy Westmoreland egyszer 41 000 majd további 52 000 katonát kért, nem zárta ki még további telepítések lehetőségét sem. Az adminisztráció lépéskényszerbe került, a kormánytagok arra próbáltak választ találni, hogy az így immár 175 000 főre ugró csapatlétszám elegendő lesz-e. Dean Rusk külügyminiszter azon tűnődött, hogy Westmoreland nem túlozza-e el a veszélyt. Taylor nagykövet továbbra is vacillált, június végén kijelentette, hogy a legjobb az lenne, ha az amerikai csapatok a néhány elszeparált, beékelt terület megtartására koncentrálnának. A CIA osztotta a nagykövet nézetét.[5] A legnagyobb gondot még mindig a kevés információ okozta. Johnson kormányzata valójában semmiféle tervvel nem rendelkezett a vietnami helyzet kezelésére. Éppen ezért McNamarát 1965 júliusában Saigonba küldte, hogy a helyszínen tájékozódjon.

A védelmi miniszter hazatérve a csapatlétszám emelése mellett érvelt, mivel szerinte csak ezáltal lehet biztosítani az Egyesült Államok számára a megfelelő pozíciót, amelynek segítségével Hanoit nyomás alá lehetett helyezni és a tárgyalások megkezdésére késztetni. McNamara hangsúlyozta, hogy 175 000 fő sem elegendő a Vietkong megtörésére.[6] A védelmi miniszter javaslata mögött mindvégig az a meggyőződés állt, hogy csak a további erősítésekkel lehet elkerülni az Egyesült Államok vereségét és az ebből fakadó globális következményeket.

Az amerikai közvélemény egyelőre elégedett volt a kormányzat teljesítményével, és miután a Johnson 1965. július 28-án bejelentette, hogy további csapatokat fognak küldeni Vietnamba, a Gallup közvélemény kutatása szerint, az állampolgárok 57%-a támogatta az elnököt.[7] Nyár végén Westmoreland és a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa is előállt saját tervezettel. A terv lényege az volt, hogy a Vietkong utánpótlási vonalai ellen állandó támadásokat kell intézni, fel kell számolni az Észak-Vietnamból induló Ho Shi Minh ösvényt, ehhez pedig a folyamatosan érkező amerikai csapaterősítések adják a megfelelő katonai hátteret. E mellett egyfajta pacifikációs programmal meg akarták nyerni a vidék lakosságát is, egyszerre kiterjesztve ki rájuk az ellenőrzést és azzal a céllal is, hogy megfosszák a Vietkongot az élelemtől és a toborzási lehetőségtől.[8] McNamara támogatta tervezet, hiszen az nem mást tűzött ki maga elé, minthogy az addigi tendenciát megfordítva rákényszerítsék az ellenséget arra, hogy az amerikaiak által szabott feltételek között harcoljon.

Ez a stratégia sem hozta meg a várt eredményeket, sőt egyre több és több katonára volt szükség, s ez immár a kormányzat nyomasztó gondjává vált. A közvélemény még mindig

---

[4] *Telegram From the Commander, Military Assistance Command, Vietnam (Westmoreland) to the Joint Chiefs of Staff* , Saigon, June 7, 1965, In: *Foreign Relations of the United States* (FRUS 1965) www.state.gov

[5] Stanley Karnow: *Vietnam: A History*. New York, 1997, Penguin Books. 439.

[6] *Notes of Meeting*, Washington, July 21, 1965 In: FRUS 1965. www.state.gov

[7] Robert S. McNamara: *The Tragedy and lessons of Vietnam.* New York, 1996, Vintage Books. 208.

[8] *Memorandum From the Joint Chiefs of Staff to Secretary of Defense McNamara,* Washington, August 27, 1965. In: FRUS 1965. www.state.gov

támogatta ugyan Johnson vietnami politikáját, de megkezdődtek sporadikus háborúellenes tüntetések. A konfliktus kiterjesztése mellett ismét előtérbe kerültek a tárgyalásos rendezésre tett kísérletek. McNamara 1965. november 3-i memorandumában ugyanakkor amellett érvelt, hogy Westmorelandnek meg kell adni a kért csapaterősítéseket, sőt azon túl 1966 végére a katonák létszámát 350 000 főre kell emelni. McNamara elképzelése szerint a friss csapatokkal további területeket tudnak ellenőrzés alá vonni. Ezen felül terveztek egy bombázási szünetet, amelyet a miniszter a tárgyalások megindítására akart felhasználni. Arra az esetre, ha nem érkezik kielégítő válasz a vietnami féltől a háború befejezésére a bombázások újraindításán túl, annak fokozását tervezte. Ennek három célja volt 1. a rendezés előmozdítása, 2. az északi beszivárgás megakadályozása, 3. az Egyesült Államok elkötelezettségének bizonyítása Észak-Vietnam és a világ számára.[9]

1965. november 14. és 19. között megtörtént az első nagyobb összecsapás az amerikai egységek és az Észak-Vietnamból beszivárgott csapatok között az Ia Drang völgyében (Halál-völgy). A csata kimenetele egyértelműen amerikai sikert hozott. A bombázások ellenére azonban tovább nőtt a Dél-Vietnamba beszivárgott északi katonák száma, éppen ezért Westmoreland további 200 000 további katonát kért, amely 1966 végére 410 000 amerikai katonát jelentett volna Dél-Vietnamban. A kérés újabb vitát váltott ki Washingtonban, McNamara mellette volt, ugyanakkor azonban a bombázások leállítását sürgette, hogy megfelelő légkör teremtődjön a vietnamiakkal való tárgyalásokhoz. 1965. november 28-29-én a védelmi miniszter ismét Saigonban tartózkodott, hogy a helyzetről tájékozódjon. Rövid saigoni útja alatt érezhető változás történt a magatartásában. Az amerikai harci teljesítmény lenyűgözte, de megdöbbentette, hogy a bombázások ellenére drasztikusan megemelkedett az észak-vietnami beszivárgás.[10] Hazatérte után a tárgyalások megkezdése mellett kardoskodott. December 18-án lezajlott találkozón elhangzottak alapján az is kiderült, hogy McNamara nem hitt a katonai megoldás sikerében: „A probléma katonai megoldása nem biztos… találnunk kell egy diplomáciai megoldást". – Johnson visszakérdezett – „Akkor nem számít mit teszünk katonai téren, nincs biztos győzelem? – McNamara – „Így van, túl optimisták voltunk… Azt mondom, lehet, hogy nem segít a katonai megoldás. Muszáj más eszközöket találnunk…" – Rusk – „Nem értek egyet. Dél-Vietnam soha nem fog egyenlőtlen helyzetből tárgyalni" – McNamara – „Katonai megközelítésünk nem elfogadható a sikeres végkifejlethez".[11] Mindez azért érdekes, mert McNamara kezdett ráébredni, hogy Dél-Vietnamban csak katonai erővel nem lehet győzni, mivel minden szükséges társadalmi és gazdasági reform elmaradt.

Végül is az elnök beleegyezése alapján 1965. december 22-én bejelentették, hogy 30 órán át szüneteltetik a bombázásokat. A védelmi miniszter közbenjárásának köszönhetően a határidőt azután meghosszabbították, miközben az Egyesült Államok diplomáciai offenzívába kezdett, hogy Észak-Vietnam a tárgyalásos rendezés útját válassza. A szünet nem hozta meg a várt eredményt, 1966. január végén a bombázások újraindultak.

[9] *Draft Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Johnson*, Washington, November 3, 1965. In: FRUS 1965. www.state.gov

[10] Stanley Karnow: *Vietnam: A History*. New York, 1997, Penguin Books. 494–495.

[11] *Notes of Meeting*, Washington, December 18, 1965 In: FRUS 1965. www.state.gov

A sikertelen tárgyalási invitálás után az elnök újra javaslatokat várt. McNamara 1966. január 24-i memorandumában felhívta Johnson figyelmét arra, hogy a bombázások ellenére Észak-Vietnam képes embereket és utánpótlást juttatni délre. A beszivárgó csapatok mennyiségi ellensúlyozására a védelmi miniszter javasolta, hogy adják meg Westmorelandnek a kért csapatlétszámot (200 000 ember), amellyel biztosítani lehet a lakosság nagyobb hányadának ellenőrzését, illetve a Vietkong-bázisok egy részének a felszámolását. Ettől függetlenül McNamara borúsnak látta jövőt: „…valószínű, hogy még a szükséges csapat telepítésekkel is 1967 elejére magasabb szinten katonai patthelyzettel kell szembenéznünk, éppen csak megkezdett konszolidációval és további csapatok küldésének szükségletével".[12]

3. Vita a Johnson-kormányzaton belül – McNamara elszigetelődik

1965 és 1967 között az amerikai és dél-vietnami légierő, több mint egymillió tonna bombát dobott le Dél-Vietnam területére, körülbelül kétszer annyit, mint Észak-Vietnamra. A bombázások nem csak, hogy nem tudták felszámolni az északi beszivárgást, de nem segítették azokat az erőfeszítéseket sem, amelyek a vidéki lakosság megnyerésére irányultak volna. Hanoi eltökéltsége a háború megnyerésére továbbra is szilárd maradt. A bombázásoknak az utánpótlást jelentő eszközöket kellett volna elpusztítaniuk, ám ezek az eszközök a Szovjetunióból és Kínából származtak, amelyekkel az Egyesült Államok nem mert nyílt konfliktust kockáztatni. McNamara hamar felismerte, hogy a terep adottságai, illetve a Vietkong kis mennyiségű utánpótlás-szükséglete miatt, nincs az a nagy mennyiségű bombázás, amellyel le lehetne zárni a háborút.

Az 1966-os év a háborúnak az amerikai közvélemény általi támogatottsága tekintetében kezdett változást hozni. A lakosság nagy része továbbra is támogatta a kormányzat konfliktuskezelését, ám különösen az egyetemisták körében terjedt az elégedetlenség. McNamara ezt első kézből is megtapasztalta, mikor novemberben a Harvard Egyetemre látogatott, ahol elégedetlen diákok tömege fogadta. A védelmi miniszter továbbra sem látta a háború végét, és frusztrációját csak növelték a Dél-Vietnamban ismét kiújuló buddhista zavargások. Johnson elnök maga is gondolkodott a csapatok kivonásán, ám a kormányzaton belül sokan úgy látták, hogy a háború jól halad. Az amerikai katonák ugyanis jól szerepeltek, növekedtek az ellenség veszteségei, ám McNamara egyre inkább azon a véleményen volt, hogy nem lehet győzni katonai eszközökkel egy olyan országban, amely nem képes saját magát kormányozni. Ezzel a véleményével azonban magára maradt.

McNamara 1966. októberi újabb saigoni látogatása után, annak ellenére, hogy a katonai sikerek miatt kevésbé volt pesszimista, mégis lehangoló képet festett Dél-Vietnamról. „…az ellenség morálja nem tört meg… veszteségeit tudja pótolni Észak-Vietnamból beszivárogtatással, illetve Dél-Vietnamból a helyi lakosságból toborzással…a támadások és terrorista, illetve szabotázs akciók száma növekedett. Teljes biztonság vidéken sehol

[12] *Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Johnson*, Washington, January 24, 1966. In: FRUS 1966. www.state.gov

sem létezik, és az ellenség uralja az éjszakát".[13] Ebben a helyzetben McNamara javaslatot tett a tárgyalásos rendezés megkezdésére, a nyomás fenntartása mellett. „Ezt a fontos háborút a vietnamiaknak maguknak kell megvívniuk".[14] McNamara visszatért a régi, Kennedy által hangozatott formulához, amit a gyakorlatba Nixon ültetett át később a háború vietnamizálásának keretében. Ahhoz, hogy az Egyesült Államok a háborúból győztesen kerüljön ki, a védelmi miniszter öt pontból álló javaslatot tett: 1. az amerikai katonák létszámának maximalizálása 470 000 főben, 2. a beszivárgás megszüntetésére határzónát kell létesíteni aknákkal és érzékelő eszközökkel, 3. Észak-Vietnam bombázásának állandósítása, 4. erőteljes pacifikációs program végrehajtása, 5. nyomásgyakorlás a tárgyalások beindításáért.[15]

McNamarát támadások értek a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa részéről, a CIA ellenben támogatta. A védelmi miniszter dolgát nem könnyítette meg, hogy a kormányzat más kulcsfigurái továbbra is a győzelem esélyeit latolgatták, sőt maga Lodge nagykövet is átütő sikert várt 1967-re. Ennek némiképp ellentmondott, hogy Westmoreland 1967. március 18-i a csendes-óceáni flotta főparancsnokához, Sharp admirálishoz intézett telegramjában, további 200 000 ember telepítését látta szükségesnek. Ez a Vietnamban állomásozó amerikai katonák létszámát 670 000 főre emelte volna.[16]

1967. április 27-én a Fehér Házban tartott tanácskozáson, ahol a kért csapatlétszám körül folytak a megbeszélések, maga Johnson tette föl a kérdést: „Amikor további hadosztályokat adunk, az ellenség nem képes ugyanerre? Ha igen, akkor hová vezet ez?"[17] Az elnök meglátása helyes volt, Westmoreland a további 200 000 ember megadásával és bevetésével még két évig elhúzódó háborúval számolt, csakúgy mint korábban, amikor csapatokat kért. Ugyanezen a megbeszélésen Wheeler tábornok szájából hangzott el: „A bombázás lassan elér egy olyan pontot, ahol már minden rögzített érdemes célpontot támadunk, a kikötők kivételével."[18] Westmoreland csapatkéréséből, továbbá Wheeler előbbi megjegyzéséből kikövetkeztethető, hogy a háború nem haladt jól, és a bombázások, a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsának erősködése ellenére nem szültek eredményt. Annak ellenére, hogy az amerikaiak Észak-Vietnam egész területén gyakorlatilag minden célpontot bombáztak, a Délre beszivárgott észak-vietnami katonák száma, illetve a Délen lévő Vietkong ereje mégsem csökkent, sőt továbbra is el tudták látni őket megfelelő utánpótlással. A vezető tábornokok ezen

[13] *Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Johnson,* Washington, October 14, 1966. In: FRUS 1966. www.state.gov

[14] *Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Johnson,* Washington, October 14, 1966. In: FRUS 1966. www.state.gov

[15] *Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Johnson,* Washington, October 14, 1966. In: FRUS 1966. www.state.gov

[16] *Telegram From the Commander, Military Assistance Command, Vietnam (Westmoreland) to the Commander in Chief, Pacific (Sharp),* Saigon, March 18, 1967, In: FRUS 1967. www.state.gov

[17] *Notes on Discussions With President Johnson,* Washington, April 27, 1967. In: FRUS 1967. www.state.gov

[18] *Notes on Discussions With President Johnson,* Washington, April 27, 1967 In: FRUS 1967. www.state.gov

jelentése csak alátámasztotta a védelmi miniszter korábbi meggyőződését, hogy katonai erővel ezt a háborút nem lehet megnyerni.

McNamara ügyesen lovagolta meg az elnök szkepticizmusát, és 1967. május 2-án azt tanácsolta Johnsonnak, hogy korlátozza a bombázást a 20. szélességi foktól délre. Nemcsak a védelmi miniszter volt ezen az elképzelésen, 1967. május 1-én a Hong Kong-i főkonzul Edmund Rice telegramjában kifejtette: „Az igazság az, hogy nem érhetjük el a kitűzött céljainkat bombázások által." Rice szerint a tévedés a hagyományos elgondolásban van, miszerint egy ország ipari kapacitásának megbénításával háborút lehet nyerni.[19] McGeorge Bundy, az elnök volt nemzetbiztonsági tanácsadója is amellett volt, hogy a bombázások nem vezetnek eredményre, hiszen addig sem tudtak felmutatni kézzelfogható eredményt.[20] A légi hadjárat értelmetlenségén túl egy másik nagyon komoly érv, amely McNamara mellett szólt az volt, hogy a 20. szélességi fok fölött hatszor annyi pilótát vesztettek, mint attól délebbre.

Enthoven, McNamara fő munkatársa, ebben az időszakban foglalta össze észrevételeit a háborúval kapcsolatban. Az igazi erő, amivel az Egyesült Államok konfrontálódik Vietnamban, az kevésbé a kommunizmus, mint inkább „a legerősebb politikai erő a jelenlegi világban: a nacionalizmus" – írta. Ez az erő forrasztotta egybe az észak-vietnamiakat, több mint húsz éves megszakítatlan harcukban, és előre megmondta, hogy ez fogja őket inspirálni abban, hogy elviseljék a hatalmas nehézségeket is. Így az amerikai bombázás „nem fog nagy kárt tenni bennük, nem fogja tudni elpusztítani a társadalmukat, vagy a reményüket egész Vietnam meghódításában". Ezért az alapvető kihívás az Egyesült Államok számára az, hogy az észak-vietnamival egyenlően erős nacionalizmust keltsen életre délen. E nélkül „el fogunk veszíteni mindent, amit befektettünk… nem számít az, hogy milyen katonai sikereket érünk el". A hazai közvélemény kritikus volt. Az amerikaiakat csak úgy lehet rábírni ismét a szerepvállalás támogatására, ha csökkentik a veszteségeket. Meg kell állítani az eszkalációt, és ami a legfontosabb, az amerikaiakkal éreztetni kell, hogy a háború egyszer véget fog érni. Csak így lehet tőlük áldozatot várni. Figyelmeztetett, hogy a további amerikai felfejlődés gyengíteni fogja a dél-vietnamiakat. „Ha folytatjuk a csapatok küldését és a háború amerikanizálását, akkor csak erodálni fogjuk a dél-vietnamiak indítatását, ami talán még megvan arra, hogy segítsenek magukon ebben a háborúban. A csapatlétszám növelése ugyanakkor a dél-vietnami vezetőkben azt a benyomást keltheti, hogy bármilyen terhet továbbviszünk, figyelmen kívül hagyva cselekedeteiket".[21]

1967. május 19-én a védelmi miniszter újabb memorandumot terjesztett az elnök elé. Ismét amellett érvelt, hogy a bombázás és a további eszkaláció nem vezethet eredményre, sőt azzal fenyeget, hogy a háború kicsúszik az Egyesült Államok ellenőrzése alól, mivel a Szovjetuniót vagy akár Kínát bevonhatja a konfliktusba. Dél-Vietnamban kell elősegíteni az önrendelkezéshez szükséges feltételeket, de ezt nem lehet amerikai katonai erő útján megteremteni, erre csakis a dél-vietnami emberek alkalmasak. Katonai szempontok alapján McNamara 30 000 katona küldésére tett javaslatot, illetve a 20. szélességi fok

[19] *Telegram From the Consulate in Hong Kong to the Department of State, Hong Kong,* May 1, 1967, In: FRUS 1967. www.state.gov

[20] *Memorandum From McGeorge Bundy to President Johnson,* New York, May 3, 1967. In: FRUS 1967. www.state.gov

[21] Stanley Karnow: *Vietnam: A History*. New York, 1997, Penguin Books. 518–519.

alatt lévő utánpótlási útvonalak bombázására. Ez a lépés a háború végét kitolhatja, anélkül, hogy elvesztették volna, teret hagyva más megoldásoknak is. A védelmi miniszter nem akarta a konfliktust Dél-Vietnam határain túlra kiterjeszteni, amely esetleg más nagyhatalmak beavatkozását is maga után vonhatta volna. További problémát okozott, hogy a konfliktus jellege nagyban rombolta az Egyesült Államokról kialakított képet világszerte. A további eszkaláció nem kecsegtetett mással csak a háború további folytatásával, és ezért mindenféleképpen a tárgyalás felé kellett lépéseket tenni.[22]

McNamara memorandumára a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa ingerülten reagált. Johnsont a bombázások kiszélesítésére, illetve Észak-Vietnam, Kambodzsa és Laosz elleni légi, tengeri és szárazföldi hadműveltek engedélyezésére akarták rávenni. A védelmi minisztert azzal vádolták, hogy javaslatai gyökeresen ellentmondanak az Egyesült Államok politikai terveinek, amelyet az NSAM 288 (NATIONAL SECURITY ACTION MEMORANDUM NO. 288) vázolt. Ez azért nem állta meg a helyét, mert az NSAM 288 1964. március 22-én pontosan McNamara azon tervezetét hagyta jóvá, amely a dél-vietnami hadsereg megerősítésére irányult. Az NSAM 288 tartalmazta az eredeti amerikai elképzelést, hogy a háborút a vietnamiaknak kell megvívniuk, amihez az Egyesült Államok légiereje nyújt támogatást.[23]

Különvéleménye nyomán McNamara kezdett elszigetelődni a kormányzaton belül, annak ellenére, hogy a CIA által készített elemzések maximálisan alátámasztották a felvetéseit. Ám nemcsak a civilek és a katonák között voltak nézeteltérések, hanem a hadseregen belül is. 1967 folyamán Paul Nitze tengerészeti miniszter felhatalmazására tíz admirális és egy tengerészgyalogos tábornok összegzést készített a vietnami háború folyamatával kapcsolatban. Ők is arra jutottak, hogy a háború kiterjesztése még 500 000 katonát igényelt volna és majdnem biztos volt Kínával az összecsapás.

1967. július elején Johnson ismét Vietnamba küldte McNamarát, hogy mérje fel még egyszer az ottani helyzetet. Westmoreland optimistán nyilatkozott, és ez átmenetileg megnyugtatta a védelmi minisztert, amely alapján azt mondta, hogy lehetséges a háború megnyerése, de továbbra is ellenezte a bombázás kiszélesítését. A pacifikációs program megkezdődött ugyan, ám kevés eredménnyel, további gondot okozott, hogy a saigoni vezetés ismét megosztott volt, amely megnehezítette az ország talpra állítását.[24]

McNamara további eszkaláció ellenes magatartása kezdett nyilvánosságra kerülni, amely sok keményvonalas szenátornak nem tetszett. A Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa, John Stennis szenátorra, a Szenátus Fegyveres Testületek Albizottságának elnökére számíthatott McNamara és a véleményét osztók ellen. Az albizottság azt vizsgálta, hogy miért nem kap a hadsereg nagyobb felhatalmazást, miközben háborút folytat, és miért korlátozzák a bombázásokat. A védelemi miniszter 1967. augusztus 25-én jelent meg a bizottság előtt. Kijelentette, hogy nincs az a bombamennyiség, amely képes lett volna megakadályozni a beszivárgásokat, illetve meg tudta volna törni Hanoi akaratát a háború folytatásában. A bombázást nem a földi háború helyettesítésére indították meg –

[22] *Draft Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Johnson*, Washington, May 19, 1967. In: FRUS 1967. www.state.gov

[23] *Memorandum From the Secretary of Defense (McNamara) to the President*, March 16, 1964. In: FRUS 1964. www.state.gov

[24] *Notes of Meeting*, Washington, July 12, 1967. In: FRUS 1967. www.state.gov

hangoztatta – hanem három céljuk volt vele: 1. az Északról történő beszivárgás csökkentésére, 2. a dél-vietnami emberek moráljának emelésére, 3. világossá tegyék Észak-Vietnam vezetőinek, hogy a délen elkövetett agresszióért, északon fizetnek árat. A meghallgatás időpontjáig az amerikai légierő 173 000 támadást hajtott végre Észak-Vietnam ellen, ennek 90%-a szállítási útvonalakat célzott meg, de az infrastruktúra elmaradottsága miatt a bombázások szinte hatástalanok maradtak. A bevetések maradék 10%-a irányult erőművek, tározók, olajtározók és egyes ipari létesítmények ellen, de azokkal sem értek el jóformán semmit, mivel Észak-Vietnam a Szovjetunióból és Kínából szerezte be a háborúhoz szükséges nyersanyagokat és eszközöket. Továbbá a bombázások nyomán fejlesztették Észak-Vietnam légvédelmét, amely kockázatosabbá tette az amerikai harcigépek bevetését is.[25] A megelőző években a légierő nem volt képes az eredeti három célkitűzést teljesíteni, ezért a légicsapások további kiterjesztésének egyszerűen semmi értelme sem volt. A légitámadások ilyen formában történő fenntartása, a védelmi miniszter szerint, leginkább a tömeggyilkosság egyik fajtájának volt nevezhető.

McNamara érveit alátámasztandó, 1967. augusztus 29-én Richard Helms, a CIA igazgatója egy elemzést juttatott el Johnson elnöknek, amelyben részletesen leírta a bombázás által elért eredményeket. A lényeg Helms utolsó mondatában van: „A növekvő nehézségek, gazdasági veszteségek, a vezetés és a logisztika terebélyesedő, a légitámadások által okozott, problémáinak ellenére, Hanoi továbbra is képes szükségletei megteremtésére és a dél-vietnami agresszió támogatására. A szükséges katonai és gazdasági forgalom továbbra is mozgásban van”.[26]

Még 1967 nyarán az Egyesült Államok Henry Kisingeren keresztül indult próbált a tárgyalásokat kezdeményezni az észak-vietnami vezetőkkel, amelyben McNamara személyesen is érintett volt. Ez a kezdeményezés a Pennsylvania nevet kapta. Hanoi nem zárkózott el a tárgyalások elől, de annak előfeltételeként azonban a bombázások leállítását követelte. Washington viszont a bombázások leállítását, ahhoz a feltételhez kötötte, hogy Észak-Vietnamnak garanciát kell adnia, hogy a szünetet nem fogja előnyszerzésre használni (San Antonio formula). A tárgyalás megkezdésre tett kísérletek késő őszig folytatódtak, ám a bombázások miatt Észak-Vietnam nem volt hajlandó a tárgyalóasztalhoz ülni. Valószínű viszont, hogy a készülődő Tet offenzíva is szerepet játszott ebben, mivel már megindult a támadás előkészítése, amely nagy mennyiségű ember és hadianyag Délre juttatását jelentette. A Pennsylvania folyamat eredmény nélkül ért véget.

A tárgyalási lehetőség elszállt és a háború tovább folytatódott, ami egyben az elégedetlenséget is növelte az Egyesült Államokban. McNamara 1967. november 1-én egy memorandumban fogalmazta meg gondolatait Johnson elnök számára. Felvázolva a következő év katonai lépéseit ugyanarra a következtetésre jutott, hogy a bombázás nem vezet eredményre, a szárazföldi csapatok pedig csak lassan fognak eredményeket produkálni, amely az elesettek számának növekedésével jár majd. A védelmi miniszter véleménye szerint Észak-Vietnam akaratát csak úgy lehetne megtörni, ha elhitetnék vele, hogy az Egyesült Államok addig marad és harcol Dél-Vietnamban, ameddig szükséges.

[25] Robert S. McNamara: *The Tragedy and lessons of Vietnam.* New York, 1996, Vintage Books. 286–291.

[26] *Memorandum From Director of Central Intelligence Helms to President Johnson,* Washington, August 29, 1967. In: FRUS 1967. www.state.gov

Mivel azonban a háború végét nem lehetett megbecsülni az amerikai katonákat nem tudták volna időtlen időkig Vietnamban állomásoztatni. A memorandum végén McNamara három javaslatot tett: 1. stabilizációs politika meghirdetését, amelynek lényege, hogy több csapatot nem küldenek Vietnamba, 2. a bombázások leállítását az év vége előtt, amely megteremtené a tárgyalások számára a kedvező légkört, 3. a szárazföldi hadműveletek áttekintését az amerikai veszteségek csökkentése érdekében, továbbá a dél-vietnamiak számára nagyobb felelősség adása, és a háború romboló hatásának csökkentését Dél-Vietnamban.[27]

4. McNamara „kiszáll"

McNamara november 1-ei memorandumával végképp törésre vitte az elnökkel való kapcsolatát. Johnson számára a védelmi miniszter terhessé vált. Nem csak azért, mert szembeszállt a Stennis vezette klikkel, hanem azért, mert ehhez ragaszkodott a Fehér Házban is. Szemben más magas rangú tisztségviselőkkel, őszintén megmondta Johnsonnak, hogy a jelenlegi stratégia, amelyet Vietnamban alkalmaznak, veszélyes, költséges és nem hatékony. Johnson elnök azonban nem állt készen arra, hogy elfogadja a vietnami kudarcot.

1967 végére közel fél millió amerikai katona volt Vietnamban. Ebben az évben 9000-n vesztették életüket közülük, így az összes amerikai elesettek száma 15 000 főre ugrott. Több mint másfélmillió tonna bombát dobtak le, amióta a légicsapások megkezdődtek, északon és délen egyaránt. A háború mégis holtpontra jutott.

Az 1968. január 31-én megindult Tet-offenzíva, Westmorelandet, és az egész Vietnamban állomásozó amerikai hadsereget tejesen készületlenül érte. Az amerikai felderítés nem tudta előre jelezni támadás intenzitását, összehangoltságát és időzítését. A legfőbb váratlansági tényező az ellenség azon képessége volt, hogy egyszerre támadjanak meg különböző célpontokat. A látványos offenzíva, Johnsont kritikus helyzetbe hozta. Népszerűsége évek óta csökkent, részben a háború okán, részben pedig, amiatt, hogy a választók elvesztették bizalmukat a gazdasági és társadalmi programjaiban. A Tet kezdete után eltelt hat hét alatt a közvélemény szemében az elnök teljesítménye 48 százalékról 36 százalékra esett. Ennél sokkal drámaibb volt, hogy támogatottsága a háború kezelésével kapcsolatban 40 százalékról 26 százalékra esett vissza.[28] Tekintélye megingott, a szavahihetőségébe vetett bizalom – amely az elnök kormányzási képességének kulcsa volt – eltűnt. Dean Acheson a Truman adminisztráció külügyminisztere, McGeorge Bundy korábbi nemzetbiztonsági tanácsadó, és mások azt javasolták, hogy a le kell állítani a háború eszkalációját. Egyre többen jutottak arra a következtetésre, hogy a hiábavaló konfliktus, amely elrettentette, megosztotta és megkínozta a nemzetet, nem ér meg további erőfeszítéseket. A Tet-offenizíva csattanós bizonyítékot szolgáltatott arra, hogy az évek óta tartó próbálkozásai ellenére, az amerikai hadsereg nem tudta kiterjeszteni az ellenőrzését Dél-Vietnam területeire, illetve állampolgáraira.

[27] *Draft Memorandum From Secretary of Defense McNamara to President Johnson*, Washington, November 1, 1967. In: FRUS 1967. www.state.gov

[28] Stanley Karnow: *Vietnam: A History*. New York, 1997, Penguin Books. 559–560.

A Tet-offenzíva nyomán Earle Wheeler tábornok, vezérkari főnök, arra ösztökélte Westmorelandet, hogy igényelje ismét a 200 000 fős csapaterősítést. A Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa a vietnami helyzetet arra próbálta felhasználni, hogy Johnson behívja a tartalékosokat, és növelje az Egyesült Államok hadkészültségét. Mindent összevetve Wheeler 205 000 katona küldésére tett javaslatot három hullámban.[29] McNamara továbbra sem látta értelmét a katonai megoldásnak, és ennek hangot is adott az egyik utolsó kormányülésen, amelyen részt vett: „nem értem a 205 000 ember küldése milyen stratégia. Nem elég ahhoz, hogy elvégezzék a feladatot, és arra sem, hogy jelezzék szerepvállalásunk megváltozását".[30] A védelmi miniszter itt arra utalt, hogy a Tet-offenzíva kapcsán sokan a kormánytagok közül felismerték, hogy meg kell változtatni az Egyesült Államok és a hadsereg vietnami szerepvállalását, és nyomás alá kell venni a dél-vietnamiakat hogy maguk vívják meg saját háborújukat.

McNamara 1968. február végén távozott hivatalából, de a legutolsó napig szembehelyezkedett a háború katonai megoldásával, a további eszkalációval és így Westmoreland csapatigénylésével. Helyére Clark Clifford került, aki a Johnson-adminisztráció hátralévő majdnem egy évében igyekezett követni elődje politikáját.

(A szerző történész egyetemi hallgató, ELTE, 2006)

[29] *Memorandum From the Chairman of the Joint Chiefs of Staff (Wheeler) to President Johnson*, Washington, February 27, 1968. In: FRUS 1968. www.state.gov

[30] *Notes of Meeting*, Washington, February 27, 1968. In: FRUS 1968. www.state.gov